

**ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
РОЗВИТОК РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ
МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

№ 29(18) 2018

ТОМ 2

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Внесений до переліку наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук
(Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 21.11.2013 № 1609)

Заснований в 2011 році

Виходить 4 рази на рік

Херсон, 2018, № 29 (18)

Засновник і видавець:

Херсонський національний технічний університет

Головний редактор

Савіна Галина Григорівна, д.е.н., професор, проректор
з наукової роботи ХНТУ МОН України.

Заступник головного редактора

Миколайчук Наталія Сергіївна, д.е.н., професор, директор
Центру післядипломної освіти ХНТУ МОН України.

Відповідальний секретар

Шандова Наталія Вікторівна, д.е.н., професор кафедри
менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.

Редакційна колегія:

Савіна Г. Г.

(головний редактор), д.е.н., проф., проректор з наукової роботи ХНТУ МОН України.

Димитрова Віолета Янева

доцент, доктор, проректор з міжнародної співпраці та зв'язків з громадськістю Варненського економічного університету, завідувач кафедри економіки та управління торгівлею, Болгарія.

Шалва Гогіашвілі

доктор економіки Тбіліського державного університету ім. Іване Джавахішвілі, Грузія.

Миколайчук Н. С.

(заступник головного редактора), д.е.н., проф., директор Центру післядипломної освіти ХНТУ МОН України.

Шандова Н. В.

(відповідальний секретар), д.е.н., професор кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.

Коваленко М. А.

д.е.н., проф., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування фінансів, банківської справи та страхування ХНТУ МОН України.

Лопушинський І. П.

д.н. з держупр., проф., завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування ХНТУ МОН України.

Сарапіна О. А.

д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку, аудиту і оподаткування ХНТУ МОН України.

Сідельникова Л. П.

д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ХНТУ МОН України.

Ушкаренко Ю. В.

д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин ХДУ МОН України.

Шарко М. В.

д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки ХНТУ МОН України.

Софієнко А. В.

к.е.н., доцент, декан факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу ХНТУ МОН України.

Шукліна В. В.

к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.

Вольвач І. Ю.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.

Набока Р. М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.

Савін С. Ю.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ, №17449-6199Р**

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради

Херсонського національного технічного університету, протокол №6 від 05.07.2018 р.

Адреса: Україна, 73008, м. Херсон, Бериславське шосе, 24, Херсонський національний технічний університет,
редакції: редакція журналу «Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції»
E-mail: cerrkmi@ukr.net
Телефон: (0552) 32-69-47

© Херсонський національний технічний університет, 2018

© Редакція журналу «Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції», 2018

УДК 377:005.2

Майборода Т. М.,
асистент кафедри управління
Сумський державний університет

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В НАПРЯМКУ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

В даній статті охарактеризовані основні результати реформи освітнього сектору України та визначено пріоритетність переходу саме до рівня професійної (професійно-технічної) освіти. Автори аналізують динаміку зміни кількості навчальних закладів даного освітнього рівня та кількості студентів (слухачів) в них та роблять висновок про вже існуючу тенденцію до скорочення даних показників. В роботі обґрунтовується визнання необхідності модернізації професійної (професійно-технічної) освіти на світовому та національному рівні, зокрема відзначається важливість приєднання України до Туринського процесу. Автори досліджують головні міжнародні проекти (передусім у співпраці з Європейським фондом освіти), що здійснювали моніторинги а надавали рекомендації щодо можливих змін та відмічають необхідність оптимізації існуючої освітньої мережі для подолання наявних недоліків.

Ключові слова: державне регулювання освіти, професійна (професійно-технічна) освіта, оптимізація освітньої мережі, реформа освіти, Європейський фонд освіти.

Постановка наукової проблеми. Україна, обравши курс на євроінтеграцію, одночасно сформувала для себе ключові вектори розвитку та трансформації основних сфер діяльності на найближчі роки. У найбільш загальному розумінні вони знайшли своє відображення у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [6], яка передбачає проведення більше шістдесяти реформ та пропонує широкий спектр програм розвитку в різних сферах господарювання.

До одних із першочергових пріоритетів в реформуванні належать децентралізація управління та реформа освіти, що об'єднані одним блоком – вектором відповідальності. Даний вектор передусім і спрямований на гарантування доступності та якості основних соціальних послуг (зокрема і освітніх) для кожного без виключень громадянина України, що будуть вирішуватися не лише на національному, а й передусім на місцевому рівнях. Реформа освіти хоча і є комплексною на всіх її рівнях та ланках, проте в межах даного дослідження акцентуємо увагу саме на професійній або професійно-технічній освіті. При цьому, основний зв'язок між реформами децентралізації та професійної освіти проявляється передусім в модернізації систем управління та регулювання в контексті оптимізації мережі навчальних закладів та більш раціонального розподілення ресурсів. У зв'язку із цим дана тема набуває значної актуальності, та потребує більш детального дослідження.

Аналіз публікацій. Питання розвитку та реформування професійної (професійно-технічної) освіти є об'єктом досліджень багатьох науковців, державних службовців та національних і міжнародних організацій. Дослідженню європейського досвіду були присвячені роботи Постригача Н. О. [3], Сергеевої Л. М. [7] та багатьох інших. Окрім того, численні праці в цьому напрямку у вигляді опитувань, моніторингів, рекомендацій тощо проводила така міжнародна організація як Європейський фонд освіти у співпраці з різними державними та недержавними суб'єктами [1, 2, 8, 9, 10].

Мета статті. Метою даної роботи є аналіз державного регулювання професійної (професійно-технічної) освіти в напрямку оптимізації її освітньої мережі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На даному етапі дослідження реформування в освітньому секторі відбулося в основному в секторі повної загальної середньої освіти, про що свідчать такі значні результати як введення компетентнісного підходу при формування державних стандартів освіти та рамки кваліфікацій (зокрема для початкової освіти); відбувається подальше ґрунтовне впровадження програми Нова українська школа та створення опорних навчальних закладів; змінено основні підходи до оцінки якості освіти (зокрема, створено Державну службу якості освіти, формується нова концепція розвитку для педагогічних працівників тощо).

Всі ці кроки є надзвичайно важливими в процесі формування нового освітнього простору

© Майборода Т.М., 2018

в Україні та повинні продовжуватися і на інших освітніх рівнях, зокрема у сфері професійної (професійно-технічної) освіти.

Станом на 2017 рік в системі закладів професійної (професійно-технічної) освіти було 756 навчальних закладів, при чому їх кількість поступово зменшувалася – на 490 од. порівняно з 1990 роком, на 214 – порівняно з 2000 (рис. 1). Разом із цим спостерігалось і скорочення здобувачів освіти даного рівня – станом на 2017 рік спостерігаємо 269,4 тис. осіб порівняно з 643,4 тис. осіб у 1990 році. Подібне скорочення впродовж такого тривалого часу вже є свідченням про неефективність діяльності даної ланки, проте до рішучих кроків уряд перейшов лише нещодавно з прийняттям Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4].

При цьому, за статистичними даними лише 4 навчальні заклади серед всієї сукупності не підпорядковані безпосередньо Міністерству освіти і науки України, а знаходяться в розпорядженні інших відомств (Міністерства соціальної політики, енергетики та вугільної промисловості України, а також Київської обласної ради), що забезпечує і відповідні бюджетні місця для їх студентів (слухачів).

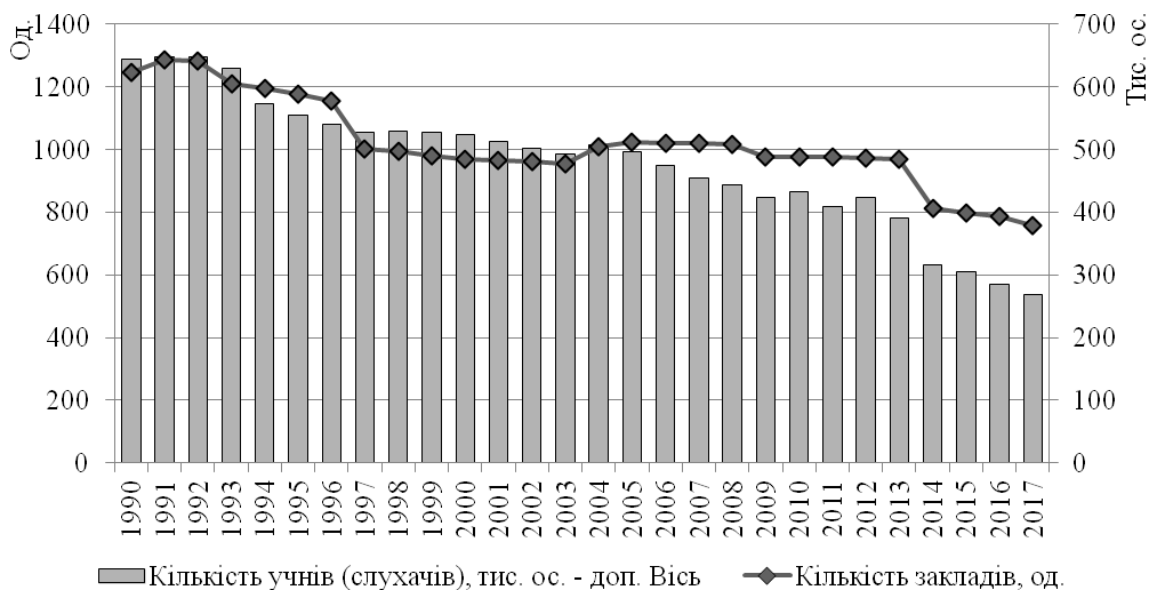


Рис. 1. Динаміка зміни кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти та учнів (слухачів) в них за 1990-2017 рр. по Україні

Джерело: побудовано на основі статистичних даних Державної служби статистики України.

Розглядаючи існуючі типи навчальних закладів в Україні, передбачені в відповідному законодавчому акті «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [5] за останні 2 роки можемо визначити основні напрямки таких змін (табл. 1).

Як бачимо, скорочення відбулося передусім серед професійних ліцеїв (на 27 одиниць), професійно-технічних училищ (на 12 одиниць), вищих професійних училищ (на 4 одиниці), закладів, що є підрозділами установ вищої освіти (на 2 одиниці), та навчальних центрів при установах виконання покарань (на 1 одиницю). Для центрів професійно-технічної освіти та вищих художніх професійно-технічних училищ спостерігалось навпаки збільшення навчальних закладів (на 12 та 2 одиниць відповідно).

За даними Міністерства освіти і науки України, вже відбулися певні кроки щодо модернізації матеріально-технічної бази та змістовного наповнення освітнього процесу професійно-технічної освіти, налагоджено окремі напрямки партнерських відносин в даній

сфері та децентралізовано процес фінансового забезпечення на рівень обласних бюджетів та бюджетів міст обласного значення-обласних центрів.

Таблиця 1

Розподіл закладів професійної (професійно-технічної) освіти за типами за 2016 та 2017 роки

Тип навчальних закладів	Рік		Різниця
	2016	2017	
Вищі професійні училища	160	156	-4
Вищі художні професійно-технічні училища	5	7	2
Вищі комерційні професійні училища	1	1	0
Центри професійно-технічної освіти	71	85	14
Професійно-технічні училища	86	74	-12
Професійні ліцеї	365	338	-27
Професійні ліцеї художнього профілю	2	1	-1
Художні професійно-технічні училища	1	1	0
Коледжі	3	3	0
Заклади, що є структурними підрозділами ЗВО	23	21	-2
Навчальні центри при установах виконання покарань	70	69	-1

Джерело: побудовано на основі статистичних даних Державної служби статистики України.

Важливим напрямом діяльності в даній сфері є приєднання України ще з 2010 року до Туринського процесу, що полягає у всебічному та широкомасштабному аналізі системи професійної (професійно-технічної) освіти. При цьому визначається як внутрішня ефективність, що полягає передусім в матеріально-технічній та кадровій базі, розроблених стандартах освіти, особливостях фінансового та управлінського забезпечення тощо; так і зовнішня (демографічні, трудові, економічні та соціальні фактори).

Відмітимо, що Туринський процес став логічним наслідком тривалої співпраці країн спочатку переважно Західної Європи в напрямку інтеграції та модернізації їх національних систем професійної освіти. У зв'язку із цим ще у 70-х роках ХХ століття було створено перший координуючий орган – Європейський центр розвитку професійної освіти (фр. – Centre Europeen de Development et Evaluation de la Formation Professionelle – CEDEFOP) [3].

На початку 2000-х років почався так званий Копенгагенський процес, метою якого була гармонізація систем професійної освіти країн-членів Європейського Союзу. Серед його основоположних завдань можна виділити:

- створення єдиного освітнього простору в системі професійної (професійно-технічної) освіти Європи;
- визнання єдиної рамки кваліфікацій поміж країн-членів, що забезпечить прозорість, порівнюваність та визнання окремих кваліфікацій, уніфікує документи що підтверджують їх отримання тощо;
- створення відповідної системи оцінки якості системи професійної (професійно-технічної) освіти Європи та забезпечення формування і розвитку відповідного кадрового потенціалу [7].

Саме з метою розширення сфери впливу політики в галузі професійно-технічної освіти на інші країни (переважно не охоплені Копенгагенським процесом) вже у 2009 році почався Туринський процес під керівництвом такої організації як Європейський фонд освіти (далі – ЄФО).

Як було зазначено вище, Туринський процес перш за все передбачає моніторинг стану розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в тій чи іншій країні за визначеними критеріями та рекомендаціями. Передусім передбачається дослідження поточного стану

розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в країні, особливості її управління та регулювання в країні, загальна економічна, демографічна та соціальна ситуація та стан ринку праці тощо [10]. Проведений аналіз дозволяє виявити загальні тенденції та проблемні зони, що існують в освітній сфері професійного рівня, проте вони мають рекомендаційний, а не примусовий характер, тобто кожна держава сама вирішує приймати їх до уваги та реформувати чи ні.

Україна як член ЄФО приєдналася до Туринського процесу ще у 2010 році, а у 2016 розпочався новий етап співпраці, що передбачив підготовку загальних звітів як на національному, так і на регіональних рівнях (приблизно у двадцяти п'яти регіонах).

Так, за даними проведеного дослідження були виявлені наступні проблеми у сфері професійної (професійно-технічної) освіти та суміжних сферах, що характерні в цілому по Україні:

- невідповідність змістовного наповнення навчання та його якісних результатів сучасним вимогам ринку праці та загальним потребам економіки країни як на національному, так і на регіональних рівнях;

- низька престижність професійної (професійно-технічної) освіти та відсутність якісної системи професійної орієнтації майбутніх здобувачів освіти в цьому напрямі;

- низький рівень фінансового та інвестиційного забезпечення галузі, що вплинув на застарілу матеріально-технічну базу, освітню та кадрову компоненти тощо;

- фрагментована система регулювання та управління галуззю, що передбачає дублювання окремих функцій, неоптимальне використання наявних ресурсів, фактична неспроможність місцевих органів влади забезпечити повноцінне управління та регулювання професійною (професійно-технічною) освітою на сьогоднішній день [10, 9].

Дослідження в даному напрямі проводилося і на інших рівнях. Так, в результаті співпраці між Міністерством освіти і науки України та тією ж самою організацією ЄФО була розроблена «Зелена книга про децентралізацію професійно-технічної освіти в Україні» [1]. В рамках цього проекту були проведені консультації, обговорення та фокус-групи в рамках пілотних проектах в окремих регіонах України. В їх дослідження також робиться акцент на оптимізацію, укрупнення та раціоналізацію мережі професійно-технічної освіти. Зокрема, даний документ зазначає, що в новому ЗУ «Про професійну освіту» буде передбачено лише чотири типи навчальних закладів даного рівня: «центри професійної підготовки, центри професійної освіти, професійні ліцеї та професійні коледжі» [1]. Окрім того в результаті численних досліджень та обговорень було запропоновано створення так званих «центрів професійної досконалості» як багатофункціональних та багатофункціональних навчальних закладів або їх мережевих об'єднань, що викладено в відповідному концептуальному документі [8].

Достатньо важливим було дослідження в межах проекту Європейського фонду освіти PRIME (Projecting Reform Impact in Vocational Education and Training) або «Прогнозування впливу реформ у сфері професійно-технічної освіти» що відбувалося у трьох пілотних регіонах – Дніпропетровській, Вінницькій областях та у місті Києві. За їх результатами питання оптимізації освітньої мережі для закладів професійно-технічного спрямування є прийнятним на політичному рівні, але проблематичним з точки зору соціального сприйняття та ефективності [2].

Загалом всі дослідження, що проводилися в напрямку аналізу стану професійної (професійно-технічної) освіти в Україні відзначають подібні проблеми та пропонують в якості її вирішення – оптимізувати існуючу мережу. Проте на сьогоднішній день на національному рівні не запропоновано єдиної методики, з якою буде здійснюватися така оптимізація. Окрім того, більшість проаналізованих звітів пропонують різні шляхи вирішення даного питання: скорочення кількості навчальних закладів, їх злиття чи об'єднання у вигляді філій, реорганізацію до меншої кількості видів, передачу закладів I-II рівнів акредитації з вищої освіти до сектора професійної тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Підсумовуючи вищесказане слід відмітити, що на сьогоднішній день професійна (професійно-технічна) освіта перебуває на етапі реформування, що передбачає вирішення основних її проблемних моментів. За оцінками різноманітних проектів та організацій, що в основному діють у співпраці з міжнародною організацією Європейський фонд освіти, до основних недоліків сучасного стану вітчизняної

професійної освіти можна віднести фрагментованість в управлінні та фінансуванні, невідповідність вимогам сучасності та зокрема ринку праці, низька матеріальна та кадрова забезпеченість тощо. Для вирішення зазначених проблем переважна більшість проаналізованих досліджень пропонує оптимізувати освітню мережу. Натомість, щодо конкретних шляхів таких змін поки що немає одностайного рішення. Дане питання буде покладено в основу подальших досліджень автора, що дозволять сформулювати найбільш оптимальну методику оптимізації мережі професійних (професійно-технічних) закладів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Децентралізація професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні –поштовх до дій. Європейський фонд освіти, Міністерство освіти і науки України. 2017. 88 с. URL: http://education-ua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=1854.

2. Оптимізація мережі професійно-технічних навчальних закладів в Україні. Оцінка можливих варіантів заходів політики (Optimisation of the Network of Vocational Education and Training Providers in Ukraine. Assessment of Options for Policy Action). Європейський фонд освіти. 2016. 76 с. URL: <http://library.euneighbours.eu/sites/default/files/attachments/PRIME%20Ukraine.pdf>.

3. Постригач Н. О. Європейська професійна освіта : ретроспективний аналіз та сьогодення. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький: НАДПСУ, 2009. № 48/2, ч. II. С. 99-102.

4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. Дата оновлення: 04.07.2013. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

5. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР. Дата оновлення: 01.01.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.

6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. Дата оновлення: 12.01.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

7. Сергеева Л. М. Інституції професійно-технічної освіти країн Європейського Союзу : Навчальний посібник. К. : Арт Економі, 2012. 120 с.

8. Створення центрів професійної досконалості та інновацій в Україні – важливі питання та ключові можливості щодо сприяння аналізу процесу реалізації політики та діалогу у зв'язку з реформуванням українських мереж професійної освіти. Європейський фонд освіти. 2017. 8 с. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/etf_policy_paper_vet_coex_executive_summary_ukr_1_0.pdf.

9. Туринський процес 2016. Україна. Регіональний рівень. Резюме регіональних звітів. Проект Європейського Фонду Освіти «Туринський процес 2016. Україна. Регіональний рівень» / Міністерство освіти і науки України, Європейський Фонд Освіти, Київ: «Вік принт». 2016. 32 с.

10. Туринський процес 2016-2017. Україна. Аналіз системи професійно-технічної освіти України. Проект Європейського Фонду Освіти «Туринський процес 2016-17» / Міністерство освіти і науки України, Європейський Фонд Освіти, 2016. 57с.

*Майборода Т.Н.***АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
(ПРОФЕССИОНАЛЬНО–ТЕХНИЧЕСКОГО) ОБРАЗОВАНИЯ В НАПРАВЛЕНИИ ЕГО
ОПТИМИЗАЦИИ**

В данной статье охарактеризованы основные результаты реформы образовательного сектора Украины и определена приоритетность перехода именно к уровню профессионального (профессионально-технического) образования. Авторы анализируют динамику изменения количества учебных заведений данного образовательного уровня и количества студентов (слушателей) в них и делают вывод об уже существующей тенденции к сокращению данных показателей. В работе обосновывается признание необходимости модернизации профессионального (профессионально-технического) образования на мировом и национальном уровне, в частности отмечается важность присоединения Украины к Туринскому процессу. Авторы исследуют главные международные проекты (прежде всего в сотрудничестве с Европейским фондом образования), которые осуществляли мониторинги а предоставляли рекомендации относительно возможных изменений и отмечают необходимость оптимизации существующей образовательной сети для преодоления имеющихся недостатков.

Ключевые слова: государственное регулирование образования, профессиональное (профессионально-техническое) образование, оптимизация образовательной сети, реформа образования, Европейский фонд образования.

*Mayboroda Tetyana***ANALYSIS OF STATE REGULATION OF PROFESSIONAL (PROFESSIONAL-TECHNICAL)
EDUCATION IN THE FIELD OF ITS OPTIMIZATION**

This article describes the main results of the educational sector reform in Ukraine and prioritizes the transition to the level of professional (vocational) education. Authors analyze the dynamics of changes in the number of educational institutions of this educational level and in the number of students (listeners) in them and conclude on the already existing tendency to reduce these indicators. The work substantiates the recognition of the need for the modernization of professional (vocational) education at the world and national level, in particular, the importance of Ukraine's accession to the Turin process were highlighted. The authors investigate major international projects (primarily in cooperation with the European Foundation for Education), which monitored and provided recommendations for possible changes, and noted the need to optimize the existing educational network to overcome existing disadvantages.

Keywords: state regulation of education, vocational education, optimization of educational network, education reform, European Education Fund.

